

10. Макогон В. Д. Бюджетні видатки у системі соціально-економічного розвитку країни. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2016. №3(86). С. 114–124.

References

1. Rozporiadzhennia Kabinetu ministriv Ukrainy (2018). «Pro Osnovni napriamy biudzhetnoi polityky na 2019-2021 roky» vid 16.05.2018 07.12.2016 № 8357. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63995
2. B'jukenen, D., Masg'rejv M., Richard A. (2004). *Suspil'ni finansy i suspil'nyj vybir; per. z angl.* Kyiv : Kyjevo-Mogyljan. Akad, 176 s.
3. Blauh M. Mytchel, Uesly Kler (2008). 100 velykykh ekonomystov do Keinsa = Great Economists before Keynes: An introduction to the lives & works of one hundred great economists of the past. SPb. : Ekonomykus. S. 218–221.
4. Keins Dzh. M. (2012). *Obshchaia teoriia zaniatosty, protsenta y deneh; per. s anhl.* Moscow : Helyos. 352 s.
5. Bogolib, T. M., Boholyb M. A. (2018). *Obespechenye otkrytosty y prozrachnosty obshchestvennykh fynansov, rasshyrenye praktyky obshchestvennogo uchastyia. Ekonomichnyi visnyk universytetu. Pereiaslav-Khmelnitskyi derzhavnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody.* Vyp. 36(1). P. 23–32.
6. Sidenko V.R., Skrypnychenko M.I., Ponomarenko V.S., Chuhunov I.Ia. ta in. (2017). *Instytutsiina transformatsiia finansovo-ekonomichnoi systemy Ukrainy v umovakh hlobalizatsii: monohrafiia ; za zah.red. V. R. Sidenka.* Kyiv : Kyiv. Nats.torh-ekon.un-t, 646 s.
7. Lysiak, L. V., Ziuzin V. O. (2018). *Mekhanizm finansovoho zabezpechennia sotsialnykh prohram v Ukraini. Ekonomichnyi visnyk universytetu. Pereiaslav-Khmelnitskyi derzhavnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody.* Vyp. 37(1). P. 236-245.
8. Chuhunov, I., Kozarezenko L. (2017). *Derzhavne finansove rehuliuвання розвитку liudskoho potentsialu. Visnyk KNTEU.* Vyp. 3. P. 116–132.
9. Chuhunov I. Ya., Samoshkina O. A. (2019). *Vydatky biudzhetu v systemi sotsialno-ekonomichnogo rozvytku krainy. Visnyk KNTEU.* № 2. S.103-121.
10. Makohon, V. D. (2016). *Biudzhetni vydatky u systemi sotsialno-ekonomichnogo rozvytku krainy. Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo.* Vyp. 3(86). P. 114–124.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Канєва Тетяна Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент,
декан факультету фінансів та банківської справи
Київського національного торговельно-економічного університету
e-mail: tetjana@ukr.net
ORCID ID:0000-0002-3302-9593
Researcher ID: C-3581-2019

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Канєва Татьяна Владимировна, кандидат экономических наук, доцент,
декан факультета финансов и банковского дела
Киевского национального торгово-экономического университета
e-mail: tetjana@ukr.net

DATA ABOUT THE AUTHOR

Kanyeva Tatiana, Candidate of Science (Economics), Associate Professor,
Dean of the Faculty of Finance and Banking,
Kyiv National University of Trade and Economics
e-mail: tetjana@ukr.net

УДК 336.142.3

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2020-44-179-187>

ВПЛИВ ПОДАТКОВО-БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ НА РІВЕНЬ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ*

**Макогон В. Д.,
Адаменко І. П.**

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах розвитку суспільних відносин актуалізуються питання підвищення обґрунтованості податково-бюджетної політики, задіяння її регуляторного потенціалу з метою належного виконання органами державної влади та органами місцевого самоврядування покладених на них завдань і функцій. Вагомим завданням податково-бюджетної

* Роботу виконано в межах фундаментальної науково-дослідної роботи «Бюджетна стратегія економічного зростання» (номер державної реєстрації 0118U000128).

політики постає удосконалення її інструментарію спрямованого на прискорення темпів економічного зростання. Разом з цим, особливості формування та реалізації податково-бюджетної політики як в країнах з розвинутою так і трансформаційною економікою обумовлюється рядом чинників, найважливішими з яких є: рівень економічного зростання та інституційної спроможності країни.

Постановка проблеми. Виходячи із трансформаційних процесів в вітчизняній системі державних фінансів вагомими завданнями є: взаємоузгодження податково-бюджетної політики з стратегічними завданням соціально-економічного розвитку країни, удосконалення архітекτονіки бюджетних доходів та витрат; забезпечення концентрації обмежених бюджетних ресурсів в тих галузях економіки, які сприятимуть прискоренню темпів економічного зростання, що потребує подальших наукових досліджень теоретичних та прикладних аспектів формування і реалізації податково-бюджетної політики, оцінки її впливу на рівень економічного зростання. При цьому вибір інструментарію податково-бюджетної політики має здійснюватись з врахуванням циклічності та динамічності економічних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика формування та реалізації податково-бюджетної політики доволі поширена в наукових дослідженнях. Це роботи відомих вітчизняних та зарубіжних науковців: Дж. Б'юкенена, У. Мітчелла, Дж. М. Кейнса, Т. Боголіб, І. Запатріної, Л. Лисяк, І. Чугунова та інших.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Зазначені вище питання актуалізуються у зв'язку з посиленням глобалізаційних процесів, несприятливим зовнішнім та внутрішнім економічним середовищем, що вимагає розв'язання низки конкретних завдань, пов'язаних з розробкою податково-бюджетної політики.

Постановка завдання, мети дослідження. Завданнями дослідження є: розкрити сутність та роль податково-бюджетної політики у забезпеченні економічного зростання, обґрунтувати особливості податково-бюджетної політики в сучасних умовах розвитку системи державних фінансів; здійснити аналіз та оцінку доходів та видатків зведеного бюджету; визначити основні чинники, які впливають на особливості реалізації податково-бюджетної політики; розкрити положення щодо підвищення ефективності регуляторного механізму податково-бюджетної політики. Метою дослідження є обґрунтування пріоритетних завдань податково-бюджетної політики економічного зростання в умовах інституційних перетворень.

Метод або методологія проведення дослідження. У статті застосовано сукупність методів наукового дослідження: системного підходу, статистичного аналізу, структурування, аналізу, синтезу та ін.

Викладення основного матеріалу (результати роботи). Визначено сутність та роль податково-бюджетної політики у забезпеченні економічного зростання країни. Здійснено аналіз та оцінку доходів та видатків зведеного бюджету. Обґрунтовано пріоритетні завдання податково-бюджетної політики економічного зростання в умовах інституційних перетворень.

Галузь застосування результатів. Результати цього дослідження можуть бути застосовані в процесі формування та реалізації податково-бюджетної політики України, реформування системи державних фінансів.

Висновки відповідно до статті. Податково-бюджетна політика є динамічною системою цілей, напрямів та завдань органів державної влади та місцевого самоврядування спрямованих на забезпечення стійкості, стабільності та збалансованості бюджетної системи, подальшого удосконалення інституційного середовища бюджетних відносин з урахуванням циклічності та динамічності економічних процесів. Розробка дієвої податково-бюджетної політики передбачає розробку структурно-функціональної моделі податково-бюджетної політики, яка ґрунтується на інтеграції інституційних складових бюджетного простору. Оцінка впливу податково-бюджетної політики на рівень економічного зростання, повинна включати детальний аналіз архітекτονіки бюджетних показників, а також оцінку можливих ризиків. В сучасних умовах розвитку суспільних відносин вагомими завданнями податково-бюджетної політики є: оптимізація рівня податкового навантаження; удосконалення архітекτονіки бюджетних витрат (вагома частка бюджетних витрат спрямовується на споживання); удосконалення архітекτονіки доходів бюджету, зокрема шляхом зміни співвідношень між непрямими та прямими податками; підвищення рівня регулюючої функції податково-бюджетної політики, зокрема шляхом підтримки розвитку основних галузей економіки. У статті визначено стратегічні пріоритети податково-бюджетної політики економічного зростання в умовах інституційних перетворень.

Ключові слова: державні фінанси, бюджетна система, податково-бюджетна політика, бюджет, економічне зростання.

ВЛИЯНИЕ НАЛОГОВО-БЮДЖЕТНОЙ ПОЛИТИКИ НА УРОВЕНЬ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА

Макогон В. Д.,
Адаменко И. П.

Актуальность темы исследования. В современных условиях развития общественных отношений актуализируются вопросы повышения обоснованности налогово-бюджетной политики,

задействования ее регуляторного потенциала с целью надлежащего выполнения органами государственной власти и органами местного самоуправления возложенных на них задач и функций. Весомой задачей налогово-бюджетной политики возникает совершенствования ее инструментария, направленного на ускорение темпов экономического роста. Вместе с тем, особенности формирования и реализации налогово-бюджетной политики как в странах с развитой, так и трансформационной экономикой объясняется рядом факторов, важнейшими из которых являются: уровень экономического роста и институциональной способности страны.

Постановка проблемы. Исходя из трансформационных процессов в отечественной системе государственных финансов весомыми задачами являются: взаимосвязи налогово-бюджетной политики со стратегическими задачами социально-экономического развития страны, совершенствование архитектуры бюджетных доходов и расходов; обеспечение концентрации ограниченных бюджетных ресурсов в тех отраслях экономики, которые будут способствовать ускорению темпов экономического роста, что требует дальнейших научных исследований теоретических и прикладных аспектов формирования и реализации налогово-бюджетной политики, оценки ее влияния на уровень экономического роста. При этом выбор инструментария налогово-бюджетной политики должен осуществляться с учетом цикличности и динамичности экономических процессов.

Анализ последних исследований и публикаций. Проблематика формирования и реализации налогово-бюджетной политики довольно распространена в научных исследованиях. Это работы известных отечественных и зарубежных ученых: Дж. Бьюкенена, В. Митчелла, Дж. М. Кейнса, Т. Боголиб, И. Запатриной, Л. Лысяк, И. Чугунова и других.

Выделение неисследованных частей общей проблемы. Указанные выше вопросы актуализируются в связи с усилением глобализационных процессов, неблагоприятной внешней и внутренней экономической средой, требует решения ряда конкретных задач, связанных с разработкой налогово-бюджетной политики.

Постановка задачи, цели исследования. Задачами исследования являются: раскрыть сущность и роль налогово-бюджетной политики в обеспечении экономического роста, обосновать особенности налогово-бюджетной политики в современных условиях развития системы государственных финансов; осуществить анализ и оценку доходов и расходов сводного бюджета; определить основные факторы, которые влияют на особенности реализации налогово-бюджетной политики; раскрыть положения по повышению эффективности регуляторного механизма налогово-бюджетной политики. Целью исследования является обоснование приоритетных задач налогово-бюджетной политики экономического роста в условиях институциональных преобразований.

Метод или методология проведения исследования. В статье применена совокупность методов научного исследования: системного подхода, статистического анализа, структурирования, анализа, синтеза и др.

Изложение основного материала (результаты работы). Определена сущность и роль налогово-бюджетной политики в обеспечении экономического роста страны. Осуществлен анализ и оценка доходов и расходов сводного бюджета. Обоснованы приоритетные задачи налогово-бюджетной политики экономического роста в условиях институциональных преобразований.

Область применения результатов. Результаты этого исследования могут быть применены в процессе формирования и реализации налогово-бюджетной политики Украины, реформирования системы государственных финансов.

Выводы соответствию со статьей. Налогово-бюджетная политика является динамической системой целей, направлений и задач органов государственной власти и местного самоуправления, направленных на обеспечение устойчивости, стабильности и сбалансированности бюджетной системы, дальнейшего совершенствования институциональной среды бюджетных отношений с учетом цикличности и динамичности экономических процессов. Разработка действенной налогово-бюджетной политики предусматривает разработку структурно-функциональной модели налогово-бюджетной политики, основанной на интеграции институциональных составляющих бюджетного пространства. Оценка воздействия налогово-бюджетной политики на уровень экономического роста, должна включать детальный анализ архитектуры бюджетных показателей, а также оценку возможных рисков. В современных условиях развития общественных отношений весомыми задачами налогово-бюджетной политики являются: оптимизация уровня налоговой нагрузки; усовершенствования архитектуры бюджетных расходов (значительная доля бюджетных расходов направляется на потребление) совершенствование архитектуры доходов бюджета, в частности путем изменения соотношения между косвенными и прямыми налогами; повышение уровня регулирующей функции налогово-бюджетной политики, в частности путем поддержки развития основных отраслей экономики. В статье определены стратегические приоритеты налогово-бюджетной политики экономического роста в условиях институциональных преобразований.

Ключевые слова: государственные финансы, бюджетная система, налогово-бюджетная политика, бюджет, экономический рост.

THE IMPACT OF TAX AND BUDGET POLICY ON THE LEVEL OF ECONOMIC GROWTH

Makogon Valentyna
Adamenko Iryna

Relevance of the research topic. In the current conditions of development of social relations, the issues of increasing the validity of fiscal policy, using its regulatory potential for the proper fulfillment of tasks and functions entrusted to them by state bodies and local self-government bodies are actualized. An important task of fiscal policy is to improve its instruments aimed at accelerating economic growth. At the same time, the peculiarities of the formation and implementation of fiscal policy in both the advanced and transformational economies are conditioned by a number of factors, the most important of which are: the level of economic growth and institutional capacity of the country.

Formulation of the problem. Based on the transformation processes in the domestic system of public finances, the major tasks are: the reconciliation of fiscal policy with the strategic task of socio-economic development of the country, improving the architecture of budget revenues and expenditures; ensuring the concentration of limited budgetary resources in those sectors of the economy that will facilitate the acceleration of economic growth, which requires further scientific studies of theoretical and applied aspects of fiscal policy formulation and implementation, assessment of its impact on the level of economic growth. At the same time, the choice of fiscal policy instruments should be made taking into account the cyclical and dynamic economic processes.

Analysis of recent research and publications. The problems of forming and implementing fiscal policy are quite common in scientific research. These are the works of well-known domestic and foreign scientists: J. Buchanan, W. Mitchell, J. M. Keynes, T. Bogolib, I. Zapatrina, L. Lisyak, I. Chugunov and others.

Highlighting unexplored parts of a common problem. The aforementioned issues are updated due to the increasing globalization processes, the unfavorable external and internal economic environment, which requires a number of specific tasks related to the development of fiscal policy.

Goal setting, research goals. The objectives of the study are: to reveal the nature and role of fiscal policy in ensuring economic growth, to substantiate the features of fiscal policy in the current conditions of development of the public finance system; to analyze and evaluate the consolidated budget revenues and expenditures; identify the main factors that influence the peculiarities of fiscal policy implementation; to open up provisions for improving the efficiency of the fiscal policy regulatory mechanism. The purpose of the study is to substantiate the priorities of fiscal policy of economic growth in the context of institutional transformation.

Research method or methodology. The set of methods of scientific research is applied in the article: systematic approach, statistical analysis, structuring, analysis, synthesis, etc.

Basic material presentation (results of work). The essence and role of fiscal policy in ensuring the economic growth of the country are determined. The consolidated budget revenues and expenditures have been analyzed and estimated. The priorities of fiscal policy of economic growth in the context of institutional transformations are substantiated.

Area of application of results. The results of this study can be applied in the process of forming and implementing fiscal policy of Ukraine, reforming the public finance system.

Conclusions according to article. Fiscal policy is a dynamic system of goals, directions and tasks of public authorities and local self-government aimed at ensuring the stability, stability and balance of the budget system, further improving the institutional environment of budgetary relations, taking into account the cyclical and dynamic economic processes. Developing an effective fiscal policy involves developing a structural and functional model of fiscal policy that is based on the integration of institutional components of the budgetary space. Assessment of the impact of fiscal policy on economic growth should include a detailed analysis of the architecture of budgetary indicators, as well as an assessment of possible risks. In modern conditions of development of social relations the important tasks of fiscal policy are: optimization of the level of tax burden; improvement of the architectonics of budget expenditures (a significant share of budget expenditures goes to consumption); improving the architecture of budget revenues, in particular by changing the relationship between indirect and direct taxes; raising the level of the regulatory function of fiscal policy, in particular by supporting the development of major sectors of the economy. The article identifies strategic priorities of fiscal policy of economic growth in the context of institutional transformations.

Keywords: public finance, budget system, fiscal policy, budget, economic growth.

JEL Classification: E62, H30, H60

Актуальність теми дослідження. Забезпечення макроекономічної стабільності та приросту темпів економічного зростання передбачає розробку обґрунтованої податково-бюджетної політики. Відповідно до Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки зазначається, що «податково-бюджетна політика є непередбачуваною у середньостроковій перспективі. Як наслідок, платники податків не знають, які податки будуть запроваджені найближчим часом, державні установи не знають, який обсяг коштів буде їм доступний у середньостроковій перспективі, а громадяни не знають, на які цілі будуть виділятися бюджетні кошти та які послуги вони можуть отримати. Відсутність цілісної системи стратегічного планування не дає змоги забезпечити бюджетне планування на належному рівні та призводить до послаблення зв'язків між бюджетними програмами та пріоритетами розвитку держави» [1]. У цьому контексті

реалізація обґрунтованої податково-бюджетної політики відіграє вагомий роль з метою вирішення стратегічних завдань соціально-економічного розвитку країни. Цілі реалізації податково-бюджетної політики можуть бути досягнуті за умови ефективного використання її складових. Це можуть бути як податковий механізм так і бюджетні витрати. Податково-бюджетна політика спрямована на стимулювання економічного зростання передбачає раціональне використання акумульованих державних фінансових ресурсів.

Ступінь дослідження даної проблеми вченими. Серед вагомих наукових досліджень зарубіжних вчених з питань формування та реалізації податково-бюджетної політики, можна назвати праці Дж. Б'юкенена, У. Мітчелла, Дж. М. Кейнса [2-4]. Проблематика підвищення ефективності регуляторного потенціалу податково-бюджетної політики розкривається у працях вітчизняних вчених: Т. Боголіб, І. Запатріної, Л. Лисяк, І. Чугунова [5-8] та інших.

Метою дослідження є обґрунтування пріоритетних завдань податково-бюджетної політики економічного зростання в умовах інституційних перетворень.

Завдання дослідження: Для досягнення зазначеної мети поставлено такі завдання: розкрити сутність та роль податково-бюджетної політики у забезпеченні економічного зростання, обґрунтувати особливості податково-бюджетної політики в сучасних умовах розвитку системи державних фінансів; здійснити аналіз та оцінку доходів та видатків зведеного бюджету; визначити основні чинники, які впливають на особливості реалізації податково-бюджетної політики; розкрити положення щодо підвищення ефективності регуляторного механізму податково-бюджетної політики.

Методи дослідження. У статті застосовано сукупність методів наукового дослідження, у тому числі системний та структурний методи – при визначенні сучасних особливостей формування і реалізації податково-бюджетної політики України; статистичний аналіз – для оцінки доходів та витрат бюджету. На основі системного підходу визначено чинники, які впливають на особливості реалізації податково-бюджетної політики. Методами структурування та синтезу обґрунтовано пріоритетні завдання податково-бюджетної політики економічного зростання в умовах інституційних перетворень.

Результати дослідження. В економічній теорії для оцінки ступеня впливу податково-бюджетної політики на розвиток економіки аналізується рівень і динаміка бюджетних надходжень і витрат, зокрема їх частка у ВВП. В середньому за 1992-2018 роки частка доходів зведеного бюджету у валовому внутрішньому продукті склала – 30,36%, у тому числі за 1992–1997 роки – 34,41%, 1998–2003 роки – 26,81%, 2004–2009 роки – 28,92%; 2010–2015 роки – 29,79%, 2016–2018 роки – 33,41%; частка видатків зведеного бюджету у валовому внутрішньому продукті склала – 33,61%, у тому числі за 1992–1997 роки – 42,07%, 1998–2003 роки – 27,30%, 2004–2009 роки – 30,89%; 2010–2015 роки – 33,33%, 2016–2018 роки – 35,28%.

Позитивна тенденція в динаміці доходів і видатків зведеного бюджету на перший погляд свідчить про підвищення ефективності проведеної податково-бюджетної політики. Однак, зміни, які відбуваються в структурі доходів і видатків зведеного бюджету з позиції їх впливу на розвиток реального сектора національної економіки, свідчать, про недостатній рівень підтримки позитивної динаміки економічного розвитку.

Доцільно відмітити, що врахування всіх факторів, які впливають на дохідну базу, визначають якість прогнозу. На основі якісних даних прогнозування встановлюються планові показники дохідної частини бюджету на перспективу, що надає змогу в подальшому в повному обсязі та своєчасно виконувати бюджетні зобов'язання [8].

В структурі доходів зведеного бюджету переважають непрямі податки, особливо ПДВ, частка якого протягом останніх років перевищує 30%. Обкладання ціноутворюючими податками національних товаровиробників знижує рівень їх цінової конкурентоспроможності по відношенню з імпортними виробниками. Низька частка прямих податків в структурі доходів є ознакою недостатнього рівня розвиненості реального сектора національної економіки.

В середньому за 1992-2018 роки частка надходжень від податку на додану вартість до зведеного бюджету у валовому внутрішньому продукті склала – 8,45%, у тому числі за 1992–1997 роки – 9,48%, 1998–2003 роки – 5,83%, 2004–2009 роки – 8,16%; 2010–2015 роки – 9,10%, 2016–2018 роки – 10,88%.

Разом з цим, за останні роки змінюється структура видатків зведеного бюджету без належного врахування рівня соціально-економічного розвитку країни. Частка видатків на загальнодержавні функції у загальній структурі видатків зведеного бюджету склала: 2004–2009 роки – 10,92%; 2010–2015 роки – 13,10%, 2016–2018 роки – 15,68%. Частка видатків на оборону у загальній структурі видатків зведеного бюджету склала: 2004–2009 роки – 4,16%; 2010–2015 роки – 4,13%, 2016–2018 роки – 7,29%. Частка видатків на громадський порядок, безпеку та судову владу у загальній структурі видатків зведеного бюджету склала: 2004–2009 роки – 7,79%; 2010–2015 роки – 7,84%, 2016–2018 роки – 8,80%. Частка видатків на економічну діяльність у загальній структурі видатків зведеного бюджету склала: 2004–2009 роки – 16,29%; 2010–2015 роки – 11,26%, 2016–2018 роки – 9,72%. Частка видатків на охорону навколишнього природного середовища у загальній структурі видатків зведеного бюджету склала: 2004–2009 роки – 0,95%; 2010–2015 роки – 0,89%, 2016–2018 роки – 0,70%. Частка видатків на житлово-комунальне господарство у загальній структурі видатків зведеного бюджету склала: 2004–2009 роки – 2,97%; 2010–2015 роки – 2,50%, 2016–2018 роки – 2,43%. Частка видатків на охорону здоров'я у загальній структурі видатків зведеного бюджету склала: 2004–2009 роки – 11,39%; 2010–2015 роки – 11,43%, 2016–2018 роки – 9,31%. Частка видатків на духовний та фізичний розвиток у загальній структурі видатків зведеного бюджету склала: 2004–2009 роки – 2,53%; 2010–2015 роки – 2,67%,

2016–2018 роки – 2,21%. Частка видатків на освіту у загальній структурі видатків зведеного бюджету складала: 2004–2009 роки – 19,43%; 2010–2015 роки – 19,75%, 2016–2018 роки – 16,34%. Частка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у загальній структурі видатків зведеного бюджету складала: 2004–2009 роки – 23,57%; 2010–2015 роки – 26,43%, 2016–2018 роки – 27,53%.

Не дивлячись на деякі позитивні зрушення у витрачаннях бюджетних коштів, податково-бюджетна політика не передбачає пріоритетність фінансування галузей реального сектора національної економіки. Тоді як в умовах перехідної економіки вагомим чинником для подолання наслідків трансформаційного спаду є саме реалізація податково-бюджетної політики спрямованої на стимулювання приватного підприємництва в сфері виробництва. Ця функція податково-бюджетної політики виконується шляхом надання податкових пільг і субсидій на виробництво продукції.

Зокрема, звільняється від оподаткування прибуток підприємств, отриманий від продажу на митній території України продуктів дитячого харчування власного виробництва, спрямований на збільшення обсягів виробництва та зменшення роздрібних цін таких продуктів; прибуток, отриманий від основної діяльності підприємств легкої промисловості, крім підприємств, які виробляють продукцію на давальницькій сировині; підприємств галузі електроенергетики, які виробляють електричну енергію виключно з відновлювальних джерел енергії; підприємств суднобудівної промисловості строком на 10 років, починаючи з 1 січня 2011 року; прибуток підприємств літакобудівної промисловості, отриманий від основної діяльності, а також від проведення такими підприємствами науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, які виконуються для потреб літакобудівної промисловості; підприємств машинобудування для агропромислового комплексу; звільнено від оподаткування податком на прибуток: прибуток виробників біопалива, отриманий від продажу біопалива; прибуток підприємств, отриманий ними від діяльності з одночасного виробництва електричної і теплової енергії з використанням біологічних видів палива та/або виробництва теплової енергії з використанням біологічних видів палива до 1 січня 2020 року; прибуток виробників техніки, обладнання, устаткування для виготовлення та реконструкції технічних і транспортних засобів, у тому числі самохідних сільськогосподарських машин та енергетичних установок, які споживають біологічні види палива, одержаний від продажу зазначеної техніки, обладнання та устаткування, що були вироблені на території України; звільняється від оподаткування прибуток підприємств, отриманий ними від господарської діяльності з видобування та використання газу (метану) вугільних родовищ [9].

Незважаючи на визначені в податковому кодексі пільги щодо оподаткування, податково-бюджетна політика в умовах трансформаційних перетворень більшою мірою реалізує фіскальну функцію. Тенденції оподаткування секторів національної економіки свідчать про переважання непрямого оподаткування. Отже бюджетно-податкова політика на даному етапі суспільного розвитку не повною мірою розкриває регулюючий потенціал державного управління. Значний рівень непрямого оподаткування є вагомим чинником зниження конкурентоспроможності національних товаровиробників.

Зокрема, досвід формування та реалізації податково-бюджетної політики в країнах з розвинутою економікою свідчить, що пріоритетність в оподаткуванні надається прямим податкам, тоді як в країнах з трансформаційною економікою – непрямим, оскільки адмініструвати дані податки набагато простіше, а їх обсяг залежить від ціни товарів, робіт і послуг, а не доходів фізичних осіб та суб'єктів господарювання. Разом з цим, доцільно відмітити, що політика розширення непрямого оподаткування в реальному секторі економіки значним чином стримує процеси поживлення ділової активності та підвищення рівня ефективності і конкурентоспроможності підприємств.

З метою оцінки ефективності державних доходів і витрат з точки зору макроекономічного аналізу в економічній теорії здійснюється оцінка мультиплікатора державних витрат і податків, що надає можливість для визначення обґрунтованих напрямів та завдань податково-бюджетної політики.

Мультиплікативний ефект автономних витрат розкривається в роботі Дж. М. Кейнса «Загальна теорія зайнятості, відсотків і грошей». Відповідно до мультиплікативного ефекту при дослідженні ефективності мультиплікатора Дж. М. Кейнс виходив з дії основного психологічного закону, згідно з яким «люди схильні збільшувати споживання зі збільшенням доходу, але не в тій мірі в якій зростає рівень доходу». На думку Дж. М. Кейнса, частина приросту доходу створюється на потребі, а частина на збереженні. Частина приросту доходу, яка спрямовується на споживання Дж. М. Кейнс позначив - MPC (гранична схильність до споживання) а частину приросту доходу, що спрямовується на заощадження - MPS (гранична схильність до заощадження). Із загальної економічної теорії відомо, що мультиплікатор автономних витрат, в тому числі і державних витрат в загальному вигляді виглядає наступним чином:

$$M_A = \frac{1}{1 - mpc} \quad (1)$$

де M_A - мультиплікатор автономних витрат;

mpc – гранична схильність до споживання.

Доцільно відмітити, що мультиплікатор автономних витрат також визначається як відношення зміни ВВП до зміни витрат:

$$m = \Delta Y / \Delta A \quad (2)$$

де m - мультиплікатор автономних витрат;

ΔY - зміна ВВП;

ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ, КРЕДИТ

ДА-зміна витрат.

Мультиплікатор автономних податків виглядає наступним чином:

$$M_{Tx} = \frac{-mrc}{1-mrc} \quad (3)$$

де M_{Tx} - мультиплікатор автономних податків;

mrc - гранична схильність до споживання.

Отже, мультиплікатор автономних витрат, у тому числі і державних витрат обернено пропорційний граничній схильності до споживання, величина мультиплікатора автономних податків завжди має негативне значення, так як податки зменшують наявний дохід. Зіставлення мультиплікатора витрат і автономних податків свідчить про позитивний вплив витрат та негативний вплив податків на приріст доходу.

Важливим також є врахування податків які залежать від рівня доходів:

$$M_A = \frac{1}{1-mrc(1-t)} \quad (4)$$

де M_A - мультиплікатор автономних витрат;

mrc - гранична схильність до споживання;

t - гранична ставка податку.

Мультиплікатор автономних податків з урахуванням податків, що залежать від рівня доходу виглядатиме наступним чином:

$$M_{Tx} = \frac{-mrc}{1-mrc(1-t)} \quad (5)$$

де M_{Tx} - мультиплікатор автономних податків;

mrc - гранична схильність до споживання;

t - гранична ставка податку, яка розраховується як відношення зміни податкових надходжень до зміни сукупного доходу.

Аналіз даних щодо граничної ставки податків свідчить, що за досліджуваний період вона має досить високе значення. Так якщо гранична ставка податку в 2014 році становила 0,11, то в 2016 році цей показник досяг рівня 0,36, в 2017 році зменшилась до 0,30, а у 2018 році – 0,28. Це означає, що на одиницю приросту ВВП в якості податків вилучається в середньому за 2014–2018 роки 28%. Розрахунки мультиплікатора автономних витрат показують, що їх значення знаходиться на досить високому рівні. Однак, в зв'язку з паралельною дією даного ефекту, з мультиплікатором автономних податків, згідно з теоретичними положеннями висвітленими в економічній літературі (без урахування податків, що залежать від рівня доходу) спостерігається ефект мультиплікатора збалансованого бюджету, який дорівнює одиниці (табл. 1)

Таблиця 1. Динаміка граничної схильності до споживання, граничної ставки податку, мультиплікатора автономних витрат і податків

	2014	2015	2016	2017	2018	2014-2018
Мультиплікатор автономних витрат	5,60	2,59	2,56	2,70	2,98	3,29
Гранична схильність до споживання	0,82	0,61	0,61	0,63	0,66	0,67
Гранична схильність до заощадження	0,18	0,39	0,39	0,37	0,34	0,33
Гранична ставка податків	0,11	0,35	0,36	0,30	0,28	0,28
Мультиплікатор автономних податків	-4,60	-1,59	-1,56	-1,70	-1,98	-2,29
Мультиплікатор автономних витрат з урахуванням податків, що залежать від рівня доходу	3,71	1,67	1,64	1,80	1,93	2,15
Мультиплікатор податків з урахуванням податків, що залежать від рівня доходу	-3,05	-1,02	-1,00	-1,13	-1,28	-1,50
Різниця між мультиплікатором автономних витрат та мультиплікатором податків (з урахуванням податків, що залежать від рівня доходу)	0,66	0,64	0,64	0,66	0,65	0,65

Джерело: складено та розраховано за даними <https://www.minfin.gov.ua/>

Показники дії мультиплікатора податково-бюджетної політики показують, що їх значення набагато нижче, ніж при нівелюванні впливу податків, які залежать від доходу. Мультиплікативний ефект автономних витрат, що спостерігається при нівелюванні податків від 80 до 90%, нівелюється високим податковим тягарем. Якщо в 2014 році коефіцієнт мультиплікатора автономних витрат з урахуванням податків, що залежать від рівня доходу становив 3,71 а мультиплікатор податків становив (-3,05), то відповідно до цього реальний мультиплікативний ефект склав 0,66. У 2018 році аналогічні показники становили відповідно 2,15 (-1,50) і 0,65. В середньому аналізовані показники за період з 2014 року по 2018 рік склали 2,15 (-1,50) і 0,65. Таким чином одиниця прирощених автономних витрат призводить до меншого збільшення доходів, що суперечить теоретичним поглядам дії мультиплікативного ефекту. Згідно кейнсіанської теорії, одиниця прирощених автономних витрат зумовлює до більшого збільшення сукупного доходу. Орієнтація податково-бюджетної політики на посилення рівня податкового навантаження без урахування реального стану основних галузей економіки та платоспроможності суб'єктів господарювання, які сплачують податки призводять до стримування темпів економічного зростання та розширення тіньового сектора економіки.

Висновки. Податково-бюджетна політика є динамічною системою цілей, напрямів та завдань органів державної влади та місцевого самоврядування спрямованих на забезпечення стійкості, стабільності та збалансованості бюджетної системи, подальшого удосконалення інституційного середовища бюджетних відносин з урахуванням циклічності та динамічності економічних процесів. Розробка дієвої податково-бюджетної політики передбачає розробку структурно-функціональної моделі податково-бюджетної політики, яка ґрунтується на інтеграції інституційних складових бюджетного простору. Оцінка впливу податково-бюджетної політики на рівень економічного зростання, повинна включати детальний аналіз архітектури бюджетних показників, а також оцінку можливих ризиків. В сучасних умовах розвитку суспільних відносин вагомими завданнями податково-бюджетної політики є: оптимізація рівня податкового навантаження; удосконалення архітектури бюджетних витрат (вагома частка бюджетних витрат спрямовується на споживання); удосконалення архітектури доходів бюджету, зокрема шляхом зміни співвідношень між непрямими та прямими податками; підвищення рівня регулюючої функції податково-бюджетної політики, зокрема шляхом підтримки розвитку основних галузей економіки. У статті визначено стратегічні пріоритети податково-бюджетної політики економічного зростання в умовах інституційних перетворень.

Вплив мультиплікативного ефекту державних витрат в умовах трансформаційних перетворень в Україні стримується дією мультиплікатора податків, що обумовлено надмірно високим його показником (-3,05) в 2014 році і (-1,28) в 2018 році. Разом з цим, свідчить про невзаємоузгодженість податково-бюджетної політики з стратегічними завданнями соціально-економічного розвитку України. Через значний показник граничної податкової ставки крива планованих витрат в національній економіці перебуває набагато нижче свого потенційного рівня. Показник різниці між мультиплікатором автономних витрат та мультиплікатором податків (з урахуванням податків, що залежать від рівня доходу) менше одиниці означає, що в кругообігу доходів і витрат більше 30% приросту доходу вилучається в якості податків. Зазначене відбувається в основному через значний рівень податкового навантаження ціноутворюючими податками, зокрема ПДВ. Незважаючи на переважання непрямих податків у формуванні бюджетних доходів в Україні реалізується дискреційна податково-бюджетна політика. Проте, вбудовані стабілізатори, в основному спрямовані на виконання суто фіскальних функцій, тоді як регулююча і стимулююча функції відіграють другорядну роль.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.02.2017 № 142-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80>
2. Б'юкенен Дж. М., Масгрейв Р. А. Суспільні фінанси і суспільний вибір: два протилежних бачення держави; пер. з англ. А. Іценка. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2004. 176 с.
3. Блауг М. Митчел, Уэсли Клэр. 100 великих економістів до Кейнса = Great Economists before Keynes: An introduction to the lives & works of one hundred great economists of the past. СПб.: Экономикс, 2008. С. 218–221. 352 с.
4. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег; пер. с англ. М.: Гелиос, 2012. 352 с.
5. Боголиб Т. М., Боголиб М. А. Обеспечение открытости и прозрачности общественных финансов, расширение практики общественного участия. Економічний вісник університету. 2018. Вип. 36(1). С. 23–32.
6. Сіденко В. Р., Скрипниченко М. І., Пономаренко В. С., Чугунов І. Я. та ін. Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації: монографія. Київ: Київ. Нац. торг-екоп. ун-т, 2017. 646 с.
7. Лисяк Л. В., Журавель М. О. Бюджетна політика як інструмент забезпечення фінансової безпеки України. Modern economics. 2018. № 9. С. 53–59.
8. Чугунов І. Я., Макогон В. Д. Теоретико-методологічні засади перспективного прогнозування доходів місцевих бюджетів. Наукові праці НДФІ. 2007. Вип. 2. С. 3–14.
9. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

References

1. Pro skhvalennia Stratehii reformuvannia systemy upravlinnia derzhavnymy finansamy na 2017-2020 roky: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 08.02.2017 № 142-r. [On Approval of the Strategy for Reforming the System of Public Financial Management for 2017-2020: Ordinance of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 142-p.] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80> [in Ukr.].
2. B'yukenen Dzh. M., Masgreyv R. A. (2004). *Suspilni finansy i suspilnyy vybir* [Public finances and social choice]: per. z angl. Kyiv: Vyd. Dim «KM Akademiya», 175 s. [in Ukr.]
3. Blaug M. Mitchell & Uesli Kler (2008). *100 velikikh ekonomistov do Keynsa* [Great Economists before Keynes: An introduction to the lives & works of one hundred great economists of the past], SPb.: Ekonomikus, P. 218–221. [in Rus.]
4. Keynes Dzh. M. (2012). *Obshchaya teoriya zanyatosti, protsenta i deneg*; [per. s angl.]. M.: Gelios, 352 s. [in Rus.]
5. Bogolib, T. M., Bogolib, M. A. (2018). *Obespechenie otkrytosti i prozrachnosti obshchestvennykh finansom, rasshirenie praktiki obshchestvennogo uchastiya* [Ensuring openness and transparency of public finances, expanding the practice of public participation] *Ekonomichnyi visnyk universytetu – University Economic Bulletin*, 36/1. 23-32. [in Rus].

6. Sidenko, V. R., Skrypnuchenko M. I., Ponomarenko V. S., Chugunova I. Ya. ta in. *Instytutsiina transformatsiia finansovo-ekonomichnoi systemy Ukrainy v umovakh hlobalizatsii (2017)* [Institutional transformation of the financial and economic system of Ukraine in the conditions of globalization]. Kyiv : Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, 2017. 646 p. [in Ukr.].

7. Lysiak, L. V., Zhuravel, M. O. (2018). *Biudzhetna polityka yak instrument zabezpechennia finansovoi bezpeky Ukrainy* [Budget policy yak instrument zapepechennya fininancevo bezpeki Ukraine]. *Modern economics*. 9. 53–59. [in Ukr.]

8. Chugunov, I. Ya., Makohon, V. D. (2007). *Teoretyko-metodolohichni zasady perspektyvnoho prohnouzuvannia dokhodiv mistsevykh biudzhetyv* [Theoretical and methodological principles of perspective forecasting of local budget revenues]. *Naukovi pratsi NDFI. Vyp. 2. 3–14.* [in Ukr.]

9. *Podatkovij kodeks Ukraïny: Zakon Ukraïny vid 02 grudnja 2010 roku № 2755 – VI (zi zminamy i dopovnenjamy)* [Tax Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 02.12.2010 № 2755 – VI.]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws> [in Ukr.].

ДАНИ ПРО АВТОРІВ

Макогон Валентина Дмитрівна, доктор економічних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри фінансів Київського національного торговельно-економічного університету

e-mail: makvknteu@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-2331-8455

Researcher ID: P-3053-2017

Адаменко Ірина Петрівна, кандидат економічних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник Науково-дослідного фінансового інституту Київського національного торговельно-економічного університету

e-mail: irynadamenko@gmail.com

orcid.org/0000-0002-5951-2145

Researcher ID: B-3587-2018

ДАНИЕ ОБ АВТОРАХ

Макогон Валентина Дмитриевна, доктор экономических наук, старший научный сотрудник, профессор кафедры финансов Киевского национального торгового-экономического университета

e-mail: makvknteu@gmail.com

Адаменко Ирина Петровна, кандидат экономических наук, старший исследователь, старший научный сотрудник Научно-исследовательского финансового института Киевского национального торгового-экономического университета

e-mail: irynadamenko@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHORS

Makohon Valentyna, Doctor of Economics, Senior Researcher, Professor, Department of Finance, Kyiv National University of Trade and Economics

e-mail: makvknteu@gmail.com

Adamenko Iryna, Candidate of Economic Sciences (Ph. D.), Senior Researcher, Senior Research Officer, Scientific Research Financial Institute, Kyiv National University of Trade and Economics

e-mail: irynadamenko@gmail.com

Предметом дослідження є державний борг.

Метою статті є аналіз стану державного боргу України, його динаміки та структури.

Методи, що були використані в процесі дослідження: метод системно-структурного аналізу й синтезу, метод порівняльного аналізу, узагальнення, статистичний, загальнонаукові, спеціальні методи наукового пізнання та інші методи дослідження.

Результати роботи. У статті охарактеризовано погляди науковців на сутність економічної категорії «державний борг». Проаналізовано періоди формування державного боргу України, динаміку дефіциту бюджету України за останні 10 років, державний та гарантований державою борг України з